

FORTEGNELSE

OVER TRÆER OG BUSKE PÅ ANHOLT

med bemærkninger om nogle naturligt
forekommende og forvildede arter

Af H. VEDEL

I begyndelsen af september 1959 opholdt jeg mig nogle dage på Anholt og havde da bl. a. lejlighed til at optage en liste over øens vedplanter. En del af disse er tidligere blevet optegnet (DEICHMANN BRANTH 1872, I. P. JACOBSEN 1879, OVE PAULSEN 1898, JOHS. GRØNTVED 1931, A. HANSEN & S.-E. SANDERMANN OLSEN 1958 – i artslisten forkortet til D. B., J. P. J., O. P., J. G., A. H. & S. O.) og nedenstående liste indeholder såvel de gamle som de nye fund. På grund af opholdets korte varighed kan listen ikke gøre krav på at være komplet, ligesom lokalitetsangivelserne næppe er tilstrækkelig udtømmende, men der er dog føjet 61 arter til de tidligere kendte 42 bl. a. og fortrinsvis, fordi også havernes og plantagernes trævækst er medtaget. De nyfundne arter er mærket *. Kortet fig. 1 angiver de vigtigste lokaliteter. Nomenklaturen er i overensstemmelse med REHDER 1947. For økonomisk støtte til undersøgelsen takker jeg herved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles skovbrugsfond.

Taxaceae

* *Taxus baccata* L. – Haver i byen. Ny kirkegård.

Pinaceae

* *Abies alba* Mill. – »Vilhelminelyst«.

*— *Nordmanniana* (Stev.) Spach. – Have i byen.

* *Pseudotsuga taxifolia* (Poir.) Britt. – »Vilhelminelyst«.

Picea Abies (L.) Karst.

»I Bjergfyрplantagen, plantet«. (J. G. 1931).

Haver i byen, i plantagerne.

- **Picea glauca* (Moench.) Voss. – I plantagerne.
 *— *pungens* Engelm. – Have v. »Bakkebo«.
 — *sitchensis* (Bong.) Carr.
 »I Bjergfyrlantagen, plantet« (J. G. 1931).
 I plantagerne bl. a. »Vilhelminelyst«.
 **Larix leptolepis* (Sieb. & Zucc.) Gord. – »Vilhelminelyst«.
 **Pinus sylvestris* L. – I plantagerne bl. a. »Vilhelminelyst«.
 — *Mugo* Turra.
 Nævnes af O. P. 1898.
 Hovedbestanddelen i plantagerne.
 *— *nigra* Arnold. – I plantager og enkelte haver.
 *— *Banksiana* Lamb. – I plantage NNV f. byen.
 *— *contorta* Loud. – I plantage NNV f. byen.
 **Thuja occidentalis*. – Ny kirkegård.
 **Chamaecyparis Lawsoniana* (A. Murr.) Parl. – Ny kirkegård.
Juniperus communis L.
 »Alm.« (I. P. J. 1879) – »Karakteristisk for denne Ø« (O. P. 1898).
 Øens almindeligst forekommende vildtvoksende vedplante.
 **Juniperus virginiana* L. var. *tripartita* SÉNÉCL. – Ny kirkegård.

Salicaceae

- **Populus alba* L. – Hist og her i haver.
 *— *canescens* (Ait.) Sm. – Hist og her i hegn og haver. »Vilhelminelyst«.
 — *tremula* L.
 »Faa Dvergexempl.« (I. P. J. 1879).
 Hist og her i tilknytning til plantagerne.
 *— *candicans* Ait. – Alm. i hegn og haver.
 *— *nigra* L. var. *italica* Moench. – I byen.
 *×— *canadensis* Moench. var. *serotina* (Hartig.) Rehd. – I byen.
Salix pentandra L.
 En enkelt busk i Ørkenen (J. G. 1931).
 *— *alba* L. – I haver i og uden for byen.
 — *caprea* L.
 Nævnes 1742 som »Palmetræer« (D. B. 1872).
 »Mod Nordvest i Klitten« (J. G. 1931).
 — *aurita* L.
 »Faa Dvergexempl.« (I. P. J. 1879).
 — *cinerea* L.
 »Faa Dvergexempl.« (I. P. J. 1879).
 »Vilhelminelyst«.

Salix (aurita) × cinerea.

»Ved Grøft i Engen mod Sydvest« (J. G. 1931).

— *repens* L.

»M. alm. kaldes »Palmer«« (I. P. J. 1879). Dominerer stedvis Landskabet (O. P. 1898).

— — L. var. *arenaria* (L.) Hartm.

»Alm.« (I. P. J. 1879) s. n. var. *argentea* (Sm.). »Alm. i klitterne« (A. H. & S. O. 1958).

* — *acutifolia* Willd. — Hegn v. lægeboligen.— *viminalis* L.

»Kæret« og vestlandet, plantet« (A. H. & S. O. 1958).

Myricaceae*Myrica gale* L.

Nævnt af A. H. & S. O. 1958.

»Tætte bevoksninger på flade, lavtliggende strækninger syd-vest for Sælhøjene i Ørkenen.« Meddelt i brev fra A. THIERRY 3. marts 1960.

Betulaceae*Betula pendula* Roth.

Forekomst som *B. pubescens* (J. G. 1931).

»Vilhelminelyst«. Ikke ualmindelig på vestlandet.

* — — f. *Youngii* (Th. Moore) Schneid. — Ny kirkegård.— *pubescens* Ehrh.

Bjergfyrplantage NØ f. havnen, vistnok spontane; v. mosen sikkert plantet (J. G. 1931).

»Vilhelminelyst«. Ikke ualmindelig på vestlandet.

Alnus glutinosa (L.) Gaertn.

Nordbjergs østfald, måske opr. plantet; et ekspl. i Ørkenen (J. G. 1931).

Østkanten af »Vilhelminelyst«.

— *incana* (L.) Moench.

Krat v. mosen; på Nordbjergs østfald; krat på vestlandet (J. G. 1931).

Østkanten af »Vilhelminelyst«.

Corylus Avellana L.

Nævnes 1742 (D. B. 1872) samt I. P. J. 1879.

»Vilhelminelyst«.

Fagaceae* *Fagus sylvatica* L. — Plantet V. f. »Bakkebo«. I enkelte haver i byen.

»Vilhelminelyst«.

* — — L. var. *atropunicea* West. — Kammerherregårdens have.* *Quercus borealis* Mischx. f. — »Vilhelminelyst«. Have nær »Bakkebo«.

***Quercus robur* L.**

Plantage NØ f. havnen, unge individer, vistnok spontane, heden mod NV, ganske små individer, sikkert spontane. Krat v. mosen, antagelig plantet (J. G. 1931). Kammerherregårdens have; ældre plantning i »Vilhelminelyst«; nordlige del af Nordstrand klits østhælde, næppe plantet.

Ulmaceae

**Ulmus glabra* Huds. — I haver i og uden for byen.

*— *carpinifolia* Gleditsch. var.? »Bakkebo«s have.

Moraceae

Morus nigra L. — Det af O. P. 1898 nævnte 8–10 m høje Morbærtræ i kammerherregårdens have døde i 1940'ernes strenge vintre. — Have v. brugsen. Sognefogedens have.

Polygonaceae

**Polygonum baldschuanicum* Reg. — I haver i byen.

Berberidaceae

**Berberis Thunbergii* DC. var. *atropurpurea* Chenault. — Have i byen.

Saxifragaceae

**Philadelphus coronarius* L. — Gl. kirkegård.

**Ribes aureum* Pursh. — I have i byen.

*— *rubrum* L. — I haver i byen.

*— *Grossularia* L. — I haver i byen.

Rosaceae**Spiraeoideae**

**Spiraea salicifolia* L. — I haver i byen.

Pomoideae

**Cotoneaster horizontalis* Decne. — Ny kirkegård.

Crataegus monogyna Jacq.

Nordbjergs østfald, forvildet? (J. G. 1931).

I hegn og haver i og uden for byen.

Sorbus aucuparia L.

Nordstrandklingens østside, een lille plante (I. P. J. 1879). Synes spontan m. forekomst som *S. intermedia* (J. G. 1931).

»Vilhelminelyst«; i enkelte sommerhushaver; ved den indre vej fra havnen til byen. Nordstrandklingens østside.

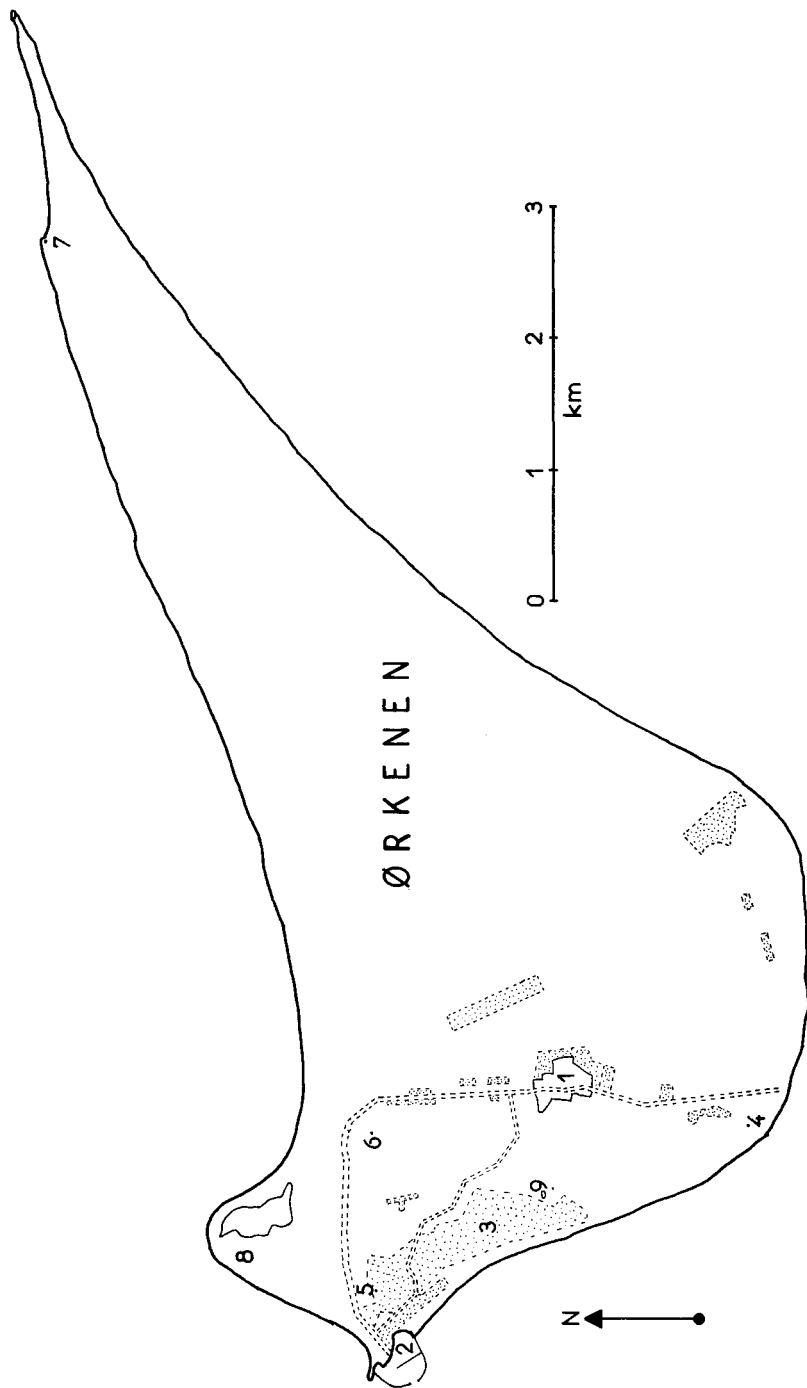

Fig. 1. Prikkede arealer = plantager. - 1. Anholt by. - 2. Havnen. - 3. »Vilhelminelyst« plantage. - 4. Sønderbjerg. - 5. Nordbjerg. - 6. Nordstrand klit. - 7. Anholt fyr. - 8. Flakket. - 9. Kæret. Dotted areas = plantations. - 1. The town of Anholt. - 2. The harbour. - 3. The plantation "Vilhelminelyst". - 4. Sønderbjerg. - 5. Nordbjerg. - 6. Nordstrand klit. - 7. The lighthouse. - 8. Flakket. - 9. Kæret.

Sorbus intermedia (Ehrh.) Pers.

I Bjergfyrplantagen NØ f. havnen; plantet? (J. G. 1931).

»Vilhelminelyst«; plantet i byen; ved den indre vej fra havnen til byen.

**Malus pumila* Mill. – Haver i byen og flere steder forvildet.

**Pyrus communis* L. Haver i byen og enkelte steder forvildet.

Rosoideae

Rubus corylifolius (Aresch.) Sm.

Ved vejen gennem vestlandet, tilsyneladende spontan (J. G. 1931).

**Rosa Hugonis* Hemsl. – Sommerhushave på Sønderbjerg.

— *foetida* Herrm. var. *punicea* Mill.

Gl. fyrbakke NØ f. byen, opr. plantet (J. G. 1931).

*— *pomifera* Herrm. – Ny kirkegård.

*— *canina* L. – På Sønderbjerg og Nordbjerg.

— *rugosa* Thunb.

»Forv. v. fyret« (A. H. & S. O. 1958).

I byens og sommerhusenes haver. Forvildet på stranden v. Sønderstænge.

Prunoideae

**Prunus spinosa* L. – Hegn i byen.

*— *insititia* L. – Byens sydlige udkant.

*— *domestica* L. – I haver i byen.

— *cerasifera* L. – I haver i byen. »Vilhelminelyst«.

— *avium* L.

Nordbjergs østfald; plantet? (J. G. 1931).

I haver i byen. »Vilhelminelyst«. Hist og her forvildet.

**Prunus Cerasus* L. – I byens og enkelte sommerhuses haver.

Leguminosae

**Laburnum anagyroides* Med. – Gl. kirkegård.

Cytisus scoparius (L.) Lk.

»Eet Expl.« (O. P. 1898). – Klitten v. fyret, Nordbjergs østfald (J. G. 1931).

I flere sommerhushaver.

Ulex europaeus L.

»Nær Havnen« (A. H. & S. O. 1958).

Sommerhushave ved Stisholm.

Empetraceae

Empetrum nigrum L.

Hist og her, sjældent; først tilkommet i de senere år (I. P. J. 1879). Nævnt flere gange af O. P. 1898. – J. G. 1931 nævner *Empetrum* som en af de vigtigste arter (sammen m. *Calluna* og *Juniperus*) i hedevegetationen på Nordbjergs nordfald.

Aquifoliaceae

**Ilex aquifolium* L. – Gl. kirkegård.

Aceraceae

Acer platanoides L.

I plantagen på Nordbjergs østfald nær byen, vel opr. plantet (J. G. 1931).

I haver i byen.

*— *campestre* L. – Plantet i byen bl. a. ved »Frihedsstøtten«.

— *pseudoplatanus* L.

I plantagen på Nordbjergs østfald nær byen, vel opr. plantet (J. G. 1931).

I haver i byen. »Vilhelminelyst«.

Hippocastanaceae

**Aesculus hippocastanum* L. – I byens og sommerhusenes haver hist og her.

Vitaceae

**Vitis vinifera* L. – Sognefogedens have.

Tiliaceae

**Tilia platyphyllos* Scop. – »Vilhelminelyst«.

*×— *europaea* L. – Plantet i byen.

Tamaricaceae

**Tamarix* sp. – Have i byen.

Araliaceae

Hedera helix L.

»Vilhelminelyst« (A. H. & S. O. 1958).

Haver i byen; gl. kirkegård.

Ericaceae

Calluna vulgaris (L.) Hull.

»Hist og her, men ikke alm. og aldrig dannende et tæt Lyngtæppe (I. P. J. 1879). – Lyngen i fremmarch (O. P. 1898).

Nu almindelig og flere steder fremherskende.

Erica Tetralix L.

»Birkemose, Flaget« (O. P. 1898).

Vaccinium uliginosum L.

»Flaget« (O. P. 1898).

Vaccinium Myrtillus L.

Tæt NØ f. byen på nordøstside af lille bakke. Få ekspl. Indplantet? (J. G. 1931).

— *Vitis-idaea* L.

Nordbjergs nordside; østlige ishul (J. G. 1931).

— *Oxyccoccus* L.

Klitlavninger umiddelbart N. f. Nordbjerg. »Flakket« (A. H. & S. O. 1958).

Oleaceae

**Fraxinus excelsior* L. — Plantet i byen.

* × *Forsythia intermedia* Zab. — Gl. kirkegård.

**Syringa vulgaris* L. — I haver i og uden for byen.

**Ligustrum vulgare* L. — I haver i byen.

Solanaceae

**Lycium halimifolium* Mill. — Have i byen.

Caprifoliaceae*Sambucus nigra* L.

»I Krat paa Nordbjergs Østfald« (J. G. 1931).

Haver i byen. Forvildet i »Vilhelminelyst«.

**Viburnum Opulus* L. — Have i byen.

**Symphoricarpos albus* Blake. — Haver i byen.

**Lonicera tatarica* L. — Gl. kirkegård.

*— *Xylosteum* L. — Have i byen.

— *periclymenum* L.

»Vilhelminelyst«. Plantagen v. havnen (A. H. & S. O. 1958).

Anholts nuværende trævækst synes med enkelte undtagelser at være af nyere dato. Af de plantede træer er ingen særlig gamle, og den naturlige trævækst gør for de fleste arters vedkommende indtryk af at være nyindvandret. Går man tilbage i Anholts historie finder man årsagen hertil.

Det er velkendt, at der indtil ca. 1640 fandtes »en skøn skov« (F. J. V. Douw i den kalske haandskriftsamling her citeret efter P. LINDE 1948) på den del af øen, der nu kaldes »Ørkenen«, og at denne skovs undergang skyldtes forbrug af brændsel dels til Anholt fyr dels til tjærekogning.

Mindre kendt er det muligvis, at denne ødelæggelse må have været på det nærmeste total. Herom vidner et brev til kongen fra en fyrforvalterenke der 1717 passede fyret. Hun ser sig nødsaget til at op-

Fig. 2. Enebærbuske i Ørkenens østlige del. H. Vedel fot.
Juniper shrubs in the eastern part of "the desert" (Ørkenen).

sige fyringen på Anholt, da det ikke – hvor meget hun end vil betale – er hende muligt at fremskaffe træ eller tørv (HOBOLT 1946). Det samme indtryk giver øens præst, ovennævnte F. J. V. Douw 1742 i en redegørelse om øens forhold (P. LINDE l. c.) idet han efter først at have beskrevet Marhalmens anvendelse til sanddæmpning, kreaturfoder og til »Huusfornødenhed« (formentlig til tækning og brændsel) skriver: »Naar ovenmeldte Marhalm ikke kand bekomes, som melt er, mangler Indbyggerne Brændsel, at de, som sædvanligt paa slige Øer, maae benytte sig af Giødningen paa Marken.« Ikke blot var skoven ryddet, men stubbe og rødder var opgravet og brændt. Den eneste trævækst Douw nævner er Enebær, hvis ris har været brugt til dæmpning af sandflugt omkring byen »saa at nu der god Grønsvær haves«.

»God Grønsvær« synes iøvrigt ikke at have været ualmindelig, idet Douw nævner, at der findes »en god Græsgang« til det i tabel I opgivne antal kreaturer.

TABEL I

	Faar	Hornkvæg	Heste	Svin	
1742	3–400	ca. 60	antal uvist	–	(P. LINDE l. c.)
1898	308	62	25	36	(TRAP 1901)
1946	110 m. 150 lam	7	10	–	(HOBOLT 1946)
1959	c. 10	c. 10	2	–	(mundtl. opgivelse)

Som det ses, er der ikke større forskel på kreaturholdet i 1742 og 1898, og der er ingen grund til at antage, at der har været større svingninger i kreaturholdet i det mellemliggende tidsrum, idet perioden i den øvrige del af landet er præget af ret kraftig græsning af løsgående kreaturer.

Denne græsning i forbindelse med den nævnte hårdhændede rydning af skoven forklarer fuldt ud øens sparsomme trævækst i dag. Ved først at rydde samtlige frøtræer og stubbe og derved forhindre frøspredning og genvækst for derefter ved græsning gennem godt 200 år at udrydde så godt som alle kimplanter af træer og buske er øen blevet træløs.

Af vedplanter, der må antages at have overlevet, kan kun nævnes *Salix repens* med den kraftige vegetative formering, muligvis enkelte *Ericaceer* og *Vacciniaceer* samt – hvad jeg skal redegøre nærmere for – *Juniperus communis*. Al anden trævækst må antages at være nyindvandret eller plantet.

Til støtte for antagelsen, at Enebær i dag er den eneste større vedplante, der kan føres tilbage til øens skovtid kan anføres følgende:

1. Omend større buske i ældre tid er brugt til brændsel og dæmpning af sandflugt, må det antages, at lave, kreaturbidte individer, såvel gamle som unge, har været for ringe til dette brug, ligesom det er sandsynligt, at Enens kogler og frø er blevet spredt vidt omkring ved brugen til kliddæmpning.

2. Enebær er særdeles modstandsdygtig overfor græsning. Den bides fortrinsvis i skudstrækningsperioden, når skuddene er bløde, men dels sidder mange af de unge skud beskyttet af ældre grene med stikkende nåle, dels synes Ene at stå længere nede på spisesedlen end Græs.

3. Frø af Ene kan ligge i alt fald 3 år i jorden før det spirer. Det vil sige, at blot et enkelt års koglesætning og frøspredning kan tilføre

Fig. 3. Gråpoppel ved skolen. E. Sunesen fot.
Grey Poplar at the school.

arealet kimplanter i det mindste indtil 3 år. Dette i forbindelse med den under pkt. 2 nævnte »resistens« overfor kreaturgræsning gør enesamfundet som sådant særdeles sejglivet.

4. Undersøgelser over Enens selvfor yngelse (H. VEDEL 1961) synes at vise, at Enen har optimale spiringsbetingelser på vegetationsblottet bund. På græsbundet eller lyngklædt bund kan disse betingelser bl. a. til vejebringes ved at græssende kreaturer tramper vegetationsdækket itu.

På Anholt findes såvel store strækninger med sparsom og pletvis bevokset sandbund som vegetationsdækkede arealer, der har været under græsning i århundreder, og Enen har derfor haft og har stadig de gunstigst mulige spiringsbetingelser.

5. Bortset fra træarterne i den ødelagte skov (formentlig Eg og Skovfyr) er Ene den eneste vedplante, der fra gammel tid er nævnt som forekommende i større mængder. DOUW nævner brugen af den til klitdæmpning og i den tidligste botaniske beskrivelse af øen regnes Ene for almindelig. (I. P. JACOBSEN 1879).

Med den stærkt aftagende græsning (tabel I) og den i vore dage ringe brug af ved til brændsel m. m. vil øens trævækst utvivlsomt få en renæssance, idet i hvert fald følgende af de i artslisten nævnte træarter under de nuværende betingelser er i stand til ikke blot at naturforynge sig, men også til at etablere sig over et længere tidsrum. Dette gælder: *Picea glauca*, *Pinus sylvestris*, *P. Mugo*, *P. contorta*, *Juniperus communis*, *Populus tremula?*, *Salix caprea*, *S. aurita*, *S. cinerea*, *S. repens*, *Betula pendula*, *B. pubescens*, *Alnus glutinosa*, *A. incana*, *Quercus robur*, *Crataegus monogyna*, *Sorbus aucuparia*, *S. intermedia*, *Malus pumila*, *Pyrus communis*, *Rubus corylifolius*, *Rosa canina*, *R. rugosa*, *Prunus spinosa*, *P. insititia*, *P. avium*, *Cytisus scoparius*, *Ulex europaeus?*, *Empetrum nigrum*, *Acer platanoides?*, *A. pseudoplatanus*, *Hedera helix*, *Calluna vulgaris*, *Erica tetralix*, *Vaccinium*-arterne, *Sambucus nigra* og *Lonicera periclymenum*.

Af disse er Ene, Bjergfyr, Birk, El, Eg, Røn og Lyng de vigtigste, og der er grund til at fremhæve følgende:

Omend Ene i samtlige foreliggende botaniske beskrivelser fra Anholt betegnes som almindelig og karakteristisk for vegetationen på øen, er det dog tydeligt, at denne art i dag har et langt frodigere udseende end tidligere, hvor de højeste buske målttes til 40–50 cm (O. PAULSEN 1898). Nu finder man eksemplarer på op til 2 m højde, mange af enekrattene er ved at gro helt sammen, og småplanter af Ene ses overalt især på sandbunden med det sparsomme vegetationsdække. Enen er i virkeligheden på vej ud i Ørkenen. (Fig. 2).

Bjergfyrren indtager en fremtrædende plads blandt øens træer. Den er den hyppigst plantede i plantagerne, hvorfra den forynger sig villigt såvel på de lyngklædte arealer som på sandbunden, hvor den i tidens løb måske vil være i stand til at fortrænge Enen.

Medens frøplanter af Eg andre steder i landet er overordentlig hyppige på forladte græsningsarealer, er der ingen nævneværdig op-

vækst af Eg på Anholt. Dette forhold skyldes, at frøtræer endnu ikke er til stede i tilstrækkelig mængde, men der er næppe tvivl om, at egeplantningen i »Vilhelminelyst« indenfor en overskuelig årrække vil kunne danne udgangspunkt for spredningen af denne træart.

Af de mange i haver og hegn indplantede træarter, der ikke i større målestok forynger sig naturligt på Anholt, kan der være grund til at nævne Gråpoppel (*Populus canescens*) og Ontarisk Poppel (*Populus candicans*). Af disse er Ontarisk Poppel den almindeligst plantede, men den trives overalt særdeles slet. Gråpoppel, der kun er plantet få steder, gør et langt frodigere indtryk og synes virkelig velegnet som lætræ på øen. (Fig. 3).

Summary

H. VEDEL: A List of Trees and Shrubs on the Isle of Anholt with Comments on some Spontaneous and Subspontaneous Species.

The list comprises the planted species as well as the natural ones. The author presumes that *Juniperus communis* is the only larger shrub dating back to the original forest of the isle. This forest was completely destroyed about 1640, and up to 1898 there was a considerable grazing mostly by sheep.

Juniperus communis is supposed to have survived for the following reasons:

1. The small plants browsed by sheep were too poor to be used for fuel in the old times, and seed were most probably dispersed through the use of Juniper twigs to prevent sand drift.

2. Juniper is very resistant to grazing because of its prickly needles.

3. It may take at least 3 years for Juniper seed to germinate, which together with the grazing resistance makes the Juniper scrub very persistent.

4. Juniper seed has optimal conditions of germinating on bare ground without or with sparse vegetation cover. Such ground is very common on Anholt.

5. Juniper is the only shrub which since ancient times apart from the species (Oak and Pine) of the old forest has been mentioned as occurring in greater quantities on the isle.

Litteratur

- BRANTH, DEICHMANN, 1872: Fyrtreskovens Undergang paa Læsø. – Bot. Tidsskr. V: 169–176.
- GRØNTVED, JOHS., 1931: Bidrag til Anholt's Flora. – Bot. Tidsskr. 41: 310–316.
- HANSEN, A. & S.-E. SANDERMANN-OLSEN, 1958: Nye planter for Anholt 1931–1957. – Bot. Tidsskr. 54: 65–68.
- HOBOLT, E. A., 1946: Anholt i Fortid og Nutid. – 158 s. København.
- JACOBSEN, I. P., 1879: Fortegnelse over de paa Læsø og Anholt i 1870 fundne planter. – Bot. Tidsskr. 11: 103–113.
- LINDE, P., 1948: Anholt. – 187 s. København.
- PAULSEN, O., 1898: Om Vegetationen paa Anholt. – Bot. Tidsskr. 21: 264–286.
- STEENSTRUP, K. J., 1896: Om Fyrtreskovens forsvinden paa Anholt. – Tidsskr. f. Skovvæsen VIII A.
- THIERRY, A., 1960: Skriftlig meddelelse.
- TRAP, 1901: Danmark 3. udg. København.
- VEDEL, H., 1961: Natural Regeneration in Juniper. – Proceedings B.S.B.I., vol. 4, 146–148.